

XVII-XVIII. yüzyılda Cungar baskınına karşı savaşlarla uğraşan, XIX. yüzyılda Hokand Hanlığı iktidarı altına giren Kırgızlar üzerinde her ikisi de tam bir hakimiyet kuramamıştır.

Kırgızların Rusya egemenliğine girme çabalarının başlangıcı XVIII.yüzyılın son çeyreğinde Isık-Köl'ün Sarıbağış boyunun önde geleni Atake Biy'in inisiyatifi ile bir heyetin Rus Çaritsası Ekaterina II.'ye gitmesi ile başlar. Bu tür girişimler daha sonra da birkeç sürmesine rağmen sonuç alınamamıştır. Kırgızların Hokand Hanlığı baskısından kurtulmak için yaptıkları çabaları sürerken Hokandlılar elini çabuk tutmuş ve Kırgızları kendi egemenliğine almayı başarmışlar. Kırgızlar sözde egemenlik altına girmiş olsa da hiçbir zaman boyun eğmediklerinin kanıtı sürekli çıkardıkları isyanlardan belli oluyor.

Bu arada Kırgız boylarının kendi aralarında çıkardıkları çatışmalardan usanan Bugu boyunun lider Borombay 1844 yılında Batı-Sibiryaya bölge-generaline mektup göndererek Rusya'ya katılma isteklerini bildirir. Onların talepleri ancak 1853 yılında yazılan Buguların mektubundan sonra Kaçibek Şeralin başında olan Kırgız elçilerini Orenburg şehrine davet edilerek Rus Çarlığına geçme için emin etmeleri ile 17 Ocak 1855 yılında mümkün olmuştur.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kırgızistan'da Hokand Hanlığı'ndan ayrılma, Rus Çarlığı egemenliği altına girme eğilimi görülmeye başlar. Önce 1855-1868. yılları kuzeydeki Isık-Köl, Narın, Çüy Kırgızlarının bir kısmı gönüllü olarak, bir kısmı da zorla Çarlık Rusya egemenliğine girmişlerdir. Onların Rusya'ya katılmak istemelerinde 3 mühim sebebin olduğu gösterilir:

1. Kırgız boyları arasında güç alan iç savaşlar;
2. Çin'in Tsın İmparatorluğu tarafından yapılan sürekli tehditler;
3. Hokand Handlığı eziyetinden kurtulma isteği.

Kuzey Kırgızlarının Rusya egemenliğine girmesi ile yukarıda belirtilen sorunlar bertaraf edilmiş olur. 1863 yılında Rus daimi asker bölüğü Isık-Köl'e yerleştirilmiş olur. 1862 yılında Çüy bölgesi Solto Kırgızlarının lideri Baytik Baatır önderliğindeki ve Kemin Sarıbağış boyunun Manabı Şabdan Cantay uulu liderliğindeki koşununun girişimleri ile Çüy bölgesi tamamıyla Rusya tarafına geçmiştir.

Güney Kırgızlarının Çarlık Rusya'ya katılmaları tamamen kanlı mücadelelerle zorla gerçekleşmiştir. Güney Kırgızlarının 1873- 1876. yıllar arası Polat Han'ın başını çektiği d isyana 132 bin kişi katılmıştır. İsyana, Rusya tarafından acımasızca bastırılır. En son olarak itaat etmeyen Alaylı Kırgızların lideri Kurmanjan Datka'nın da 1876 yılında Rusya hükümdarlığını tanıdığına dair imza atması ile Kırgızistan'ın Rusya'ya katılma süreci tamamlanmış olur.

Rus Çarlığının iktidarı askerî sömürge rejimine dayalı idi. Yönetim, Çarlık askerî idarecileri tarafından denetlenerek yerli zengin sınıf temsilcileri tarafından yürütülüyordu. Yerli halk iki kat zulüm altında ezilmekteydi. Duruma dayanamayan halk sürekli isyan

çıkarıyordu. Bu isyanların en şiddetlisi 1916 yılında Kırgız, Kazakların Çarlık Rusya'ya asker vermemek için baş kaldırmaları ile yaşanmıştır. İsyan acımasızca bastırılır, binlerce insan soykırıma uğratılır. Kuzey Kırgızistan halkı tamamıyla yok olma korkusundan Çin'e kaçmak zorunda kalmıştır. Çoğu yolda soğuktan, açlıktan ölen Kırgızların Çin'de geçen bir yılı da tamamıyla bir kabus olmuştur. Millet olarak yok olma tehlikesi altında kalan halkın imdadına Kırgızistan'da Ekim Devriminin gerçekleşmesi ile Sovyet iktidarının kurulması yetiştirilmiştir.

Kaynaklar:

- Киселев С.В. Древняя история Южной Сибири. – М., 1951.
Бичурин Н.Я. Собрания сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. Т. I. – М.-Л., 1950.
Кызласов Л.Р. История Южной Сибири в средние века. – М., 1984.
Taskin V.S. Materialı po istorii syunnu (po kitayskim istoçnikam). Vıp. I.- M., 1968.
Kyuner N.V. Kitayskie izvestiya o narodah Yujnoy Sibiri, Tsentralnoy Azii i Dalnego Vostoka. – M., 1961.
Melioranskiy P. Pamyatnik v çest Kyul – tegina // Zapiski Vost. Otd. Russk. Arheologičeskogo obşestva. T. XII. Spb., 1899.
Malov S.E. Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti. – М.-Л., 1951. S.36.
Bernştam A. İstoričeskoe proşloe kirgizskogo naroda. – Frunze, 1942. S.11-13.
Karaev Ö. Pamyatnik v çest 'Kırgızskogo sina' v Sudji. // Vostoçniye avtorı o kirgizah. - Bişkek: Kırgızstan, 1994.
Vasilyev D.D. Grafiçeskiy fond pamyatnikov tyurkskoy runičeskoj pismennosti Aziatskogo areala. – M., 1964.
Radloff W.W. Die altturkischen Inschriften in der Mongolei. I und II Lief. St. Pbg. 1894.
Karayev Ö. Vostoçniye avtorı o kirgizah. Bişkek: Kırgızstan, 1994.
Кычанов Э.И. Кочевые государства от гуннов до манчжуров. – М., 1997.
Ploskih V.M., Cunuşaliev D.D. İstoriz Kırgızov i Kırgızstana. – Bişkek: Paritet İfo, 2009.